निवडक मराठी गद्य

संपादक
डॉ. जयद्रथ जाधव
डॉ. राजकुमार मस्के
डॉ. लहू वाघमारे

स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

पदवी द्वितीय वर्ष, ऐच्छिक मराठी विषयाच्या (सत्र - ३) अभ्यासक्रमास अनुसरून व अभ्यास मंडळाच्या मान्यतेने अभ्यासपत्रिका - ५ साठी संपादित केलेले पुस्तक.

निवडक मराठी गद्य

-: संपादक :-

डॉ. जयद्रथ सुभाषराव जाधव

शिवाजी महाविद्यालय, रेणापूर, जि. लातूर

डॉ. राजकुमार खंडू मस्के

महाराष्ट्र उदयगिरी महाविद्यालय, उदगीर, जि. लातूर

डॉ. लहू दिगंबर वाघमारे

शिवजागृती महाविद्यालय, नळेगाव, जि. लातूर

अरुणा प्रकाशन, लातूर

निवडक मराठी गद्य

संपादक - डॉ. जयद्रथ जाधव, डॉ. राजकुमार मस्के, डॉ. लहू वाघमारे

ISBN - 978-93-90019-04-5

अरुणा प्रकाशन

१०३, ओमकार कॉम्प्लेक्स - अ,

खर्डेकर स्टॉप, औसा रोड, लातूर

मो. ९४२१४८६९३५, ९४२१३७१७५७

© **कुलसचिव, स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड**

✦ **प्रथम आवृत्ती : सप्टेंबर २०२०**

✦ **मुद्रक :** आर्टी ऑफसेट, लातूर

✦ **अक्षर जुळवणी :** हिंदवी कॅम्प्युटर, लातूर

✦ **मुखपृष्ठ रेखाटन :** विरु गुळवे ८६००८८११२७

✦ **मुखपृष्ठ :** खोलेश्वरचा शिलालेख (इ.स.१२२८) ता.अंबाजोगाई जि.बीड

✦ **मूल्य : १००.०० रुपये**

*** "निवडक मराठी गद्य" या पुस्तकातील सर्व मते आणि अभिप्राय संबंधित लेखकांची असून त्या संबंधी विद्यापीठ, संपादक, प्रकाशन, अभ्यास मंडळ, मुद्रक व वितरक सहमत असतीलच असे नाही. पाठ्यपुस्तकातील वेच्यांचे हक्क त्या त्या लेखकांकडे आहेत.**

"आपण विद्यार्थ्यांहून श्रेष्ठ व निराळे आहोत किंवा आपले स्थान वरचे आहे, ही जाणीव न ठेवता आपण त्यांचे एक स्नेही व सहकारी आहोत असे समजून एकरूप होण्याची, त्यांच्या जीवनाचे अविभाज्य अंग बनण्याची आवश्यकता आहे. अशा प्रकारचा शिक्षक मुलांना चांगले शिक्षण देऊ शकेल. मी स्वतःला पुढीलप्रमाणे प्रश्न विचारायला आरंभ केला. मी स्वतःवर जितके प्रेम करतो तितकेच विद्यार्थ्यांवर करू शकेन काय? मी स्वतःला जशी क्षमा करतो, तशी विद्यार्थ्यांना त्यांच्या चुकीबद्दल क्षमा करू शकेन काय? त्यांच्या सुखदुःखात मी सहभागी होऊ शकेन काय? मुलांच्या जीवनातील सर्व अवस्थांत मी त्यांच्याशी पूर्णपणे एकरूप होऊ शकेन काय ? मी हे करू शकेन, असे मला वाटले आणि समर्पणाच्या भावनेतून मी शिक्षकाचे काम स्वीकारले."

- स्वामी रामानंद तीर्थ

मराठी अभ्यास मंडळ
स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

- **प्रा. डॉ. केशव सखाराम देशमुख**
  अध्यक्ष तथा मराठी विभागप्रमुख, स्वा.रा.ती.मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
- **डॉ. पृथ्वीराज तौर**
  मराठी विभाग, स्वा.रा.ती.मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड
- **डॉ. राजकुमार मस्के**
  मराठी विभागप्रमुख, महाराष्ट्र उदयगिरी महाविद्यालय, उदगीर, जि.लातूर
- **डॉ. मार्तंड कुलकर्णी**
  मराठी विभागप्रमुख, सरस्वती विद्या मंदीर कला महाविद्यालय, किनवट, जि.नांदेड
- **डॉ. मथू सुरेश सावंत**
  मराठी विभाग, पीपल्स महाविद्यालय, नांदेड
- **डॉ. सा. द. सोनसळे**
  मराठी विभाग, कै.रमेश वरपुडकर महाविद्यालय, सोनपेठ, जि. परभणी
- **डॉ. पंढरीनाथ धोंडगे**
  मराठी विभाग, ज्ञानोपासक महाविद्यालय, जिंतूर, जि. परभणी
- **डॉ. बी. बी. खंदारे**
  मराठी विभागप्रमुख, बहिर्जी स्मारक महाविद्यालय, वसमत, जि.हिंगोली
- **डॉ. जयद्रथ जाधव**
  मराठी विभागप्रमुख, शिवाजी महाविद्यालय, रेणापूर, जि.लातूर
- **डॉ. विठ्ठल जंबाले**
  मराठी विभागप्रमुख, देगलूर महाविद्यालय, देगलूर, जि. नांदेड
- **डॉ. शैलेंद्र लेंडे**
  मराठी विभागप्रमुख, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर
- **डॉ. वंदना महाजन**
  संचालक, का.स.वाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे
- **डॉ. सुनीता सांगोले**
  मराठी विभाग, दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
- **श्री. अरविंद जगताप**
  १ बी ४०२, न्यू दिंडोशी, म्हाडा कॉम्प्लेक्स, मालाड (पू), मुंबई-९७
- **प्रा. फ. मुं. शिंदे**
  ८३, यमुना, महात्मा गांधीनगर, पद्मपुरा, औरंगाबाद - ५

निमंत्रित विद्यार्थी सदस्य

- **कु. शीतल गोविंद खोत**
  द्वारा - प्राचार्य दयानंद कला महाविद्यालय, लातूर
- **कु. दीपमाला मारोतराव इंगोले**
  द्वारा - प्राचार्य, शिवाजी महाविद्यालय, उदगीर, जि. लातूर

शुभेच्छा !

बदलता विद्यार्थी वर्ग आणि बदलते शिक्षण यांचा एकसंघ विचार करत मूल्यात्मक ज्ञानाची गरज ओळखून भाषा, साहित्याचा तसेच संस्कृतीचा विचार अभ्यासक्रमांच्या मध्यवर्ती असायला हवा. कारण, काळाची दृष्टी बदललेली आहे. तसेच विद्यार्थ्यांची अभिरुचीही बदललेली आहे. या अनुषंगाने एकूण अभ्याससाधनांची रचना बदलायला हवी. 'विविधता' ही आपल्या अभ्यासक्रमांची ओळख असायला हवी. या दृष्टीने, मराठी भाषा आणि साहित्याच्या या नव्या अभ्यासक्रमांची मांडणी केलेली आहे. ही मांडणी एकंदर विद्यार्थिकेंद्री असून या विद्यापीठाच्या अशा पाठ्यपुस्तकांमधून तसेच या प्रकारच्या संपादनांमधून सरळपणे जाणवते! म्हणूनच, या पाठ्यपुस्तकांचे अध्ययन करणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांसह सर्व शिक्षकांना यानिमित्त माझ्या हार्दिक शुभेच्छा!

डॉ. उद्धव भोसले
कुलगुरू,
स्वामी रामानंद तीर्थ
मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड

अनुक्रमणिका

पत्र

१. **जिवाजी विनायकास पत्र** **२५**

- छत्रपती शिवाजी महाराज

बखर गद्य

२. **दूत म्हणजे राजा याचे नेत्र होत** **२८**

- मल्हार रामराव चिटणीस

चरित्र

३. **धर्म आणि विज्ञान** **३२**

- दत्तप्रसाद दाभोळकर

प्रबोधन

४. **वैदिक परंपरेची घमेंड** **४४**

- आ. ह. साळुंखे

आत्मचरित्र

५. **शिक्षणाच्या प्रवाहात** **५६**

- रामराजे आत्राम

अनुभव

६. **शांती** ६७
- अभय बंग

ललितलेख

७. **गाई घरा आल्या** ७७
- इंद्रजित भालेराव

व्यक्तिचित्र

८. **मराठवाड्याचे गांधी : गंगाप्रसाद अग्रवाल** ८१
- उत्तम सूर्यवंशी

❖❖❖